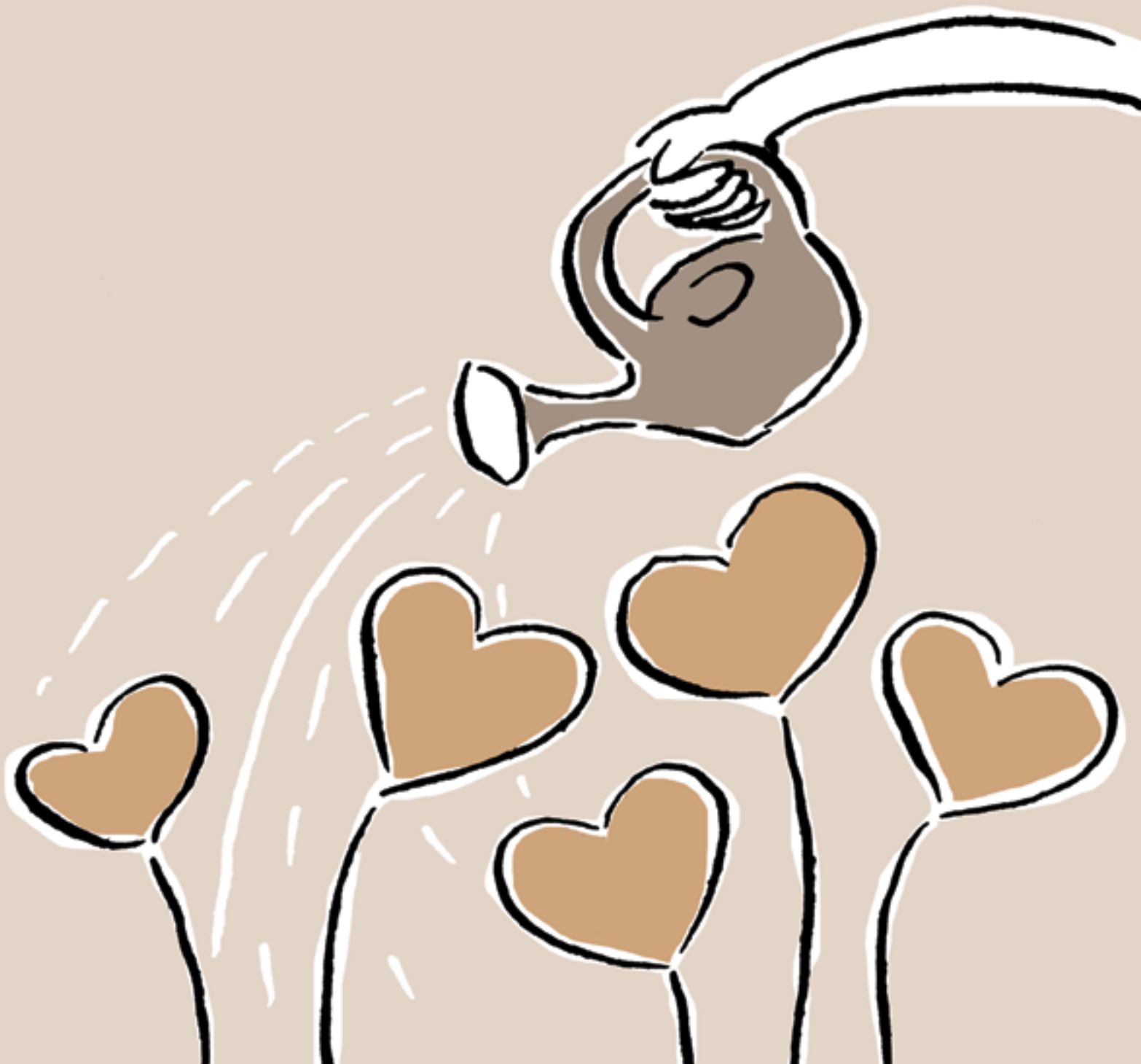

Sztehló Gábor, a gyermekmentő

Az erkölcsi cselekedet dimenziói:
a cselekvő szeretet

11/1

Sztehló Gábor és társai

Szempontok az önálló kutatómunkához

Ehhez a munkához legalább hat tanulóra van szükség. Ketten dolgozhattok az első feladat megoldásán, négyen pedig külön-külön a témához kapcsolódó négy kiegészítő feladaton.

1. feladat

Gyűjtsetek információkat Sztehló Gábor életéről és tevékenységéről, majd állítsatok össze egy 20 perces számítógépes prezentációt, amit a következő órán mutattok majd be a többieknek!

Munkátok során jól használhatjátok a következő internetes oldal anyagát:
(<http://www.Sztehló-gabor-alapitvany.hu>)

Ezen kívül persze máshonnan is meríthettek információkat.

2. feladat

Gyűjtsétek össze azokat a legfontosabb információkat, amelyek alapján válaszolni lehet a következő kérdésekre, és állítsatok össze belőlük egy rövid kiselőadás vázlatát, amit a következő órán fogtok majd megtartani egy-egy kis csoportban!

a) Mi az a Yad Vasem? Kik és miért kapták meg?
(*Javasolt forrás:* http://hu.wikipedia.org/wiki/Jad_Vasem)

b) Ki volt Raoul Wallenberg? Mi dolga volt Magyarországon, és mi történt vele?
(*Javasolt forrás:* <http://www.wallenberg.hu/wallenberg0113514.html>)

c) Ki volt Schalkaházi Sára? Miért avatták 2006-ban boldoggá?
(*Javasolt forrás:* <http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2004.04.25/0102.html>)

d) Ki volt Janusz Korczak? Hogyan alakult a sorsa?
(*Javasolt forrás:* <http://www.korczak.iweb.hu>)

11/2

Sztehló Gábor

Életrajzi vázlat

Gyermek- és ifjúkor, lelkészi hivatás (1909–1936)

1909. 09. 25-én	született Budapesten.
1915–1927	elemi és középiskolák.
1927–1931	evangélikus teológia, Sopron.
1931–1932	ösztöndíjas Finnországban.
1932. 05. 28-án	D. Raffay Sándor püspök lelkésszé szentelte.
1932–1936	lelkész Hatvanban majd Nagytarcsán.
1936-ban	megnősül, feleségül veszi Lehel Ilonát (Lehel László és Lehel Ferenc lelkészek húgát). Házasságukból két gyermek születik.

A népfőiskola alapítója (1937–1943)

1937	a finn lelkészek számára rendezett közös lelkészkonferencián megfogalmazódik a nagytarcsai népfőiskola gondolata.
1938. okt. 23.	a nagytarcsai Tessedik Sámuel népfőiskola alapító letétele.

A gyermekmentő (1944–1945)

1944. márc.	Raffay Sándor evangélikus püspök megbízásából a református Jó Pásztor Egyesülettel együtt elkezd a zsidó gyermekek szervezett mentését.
1944 október – 1950. jan. 7.	tartós szabadságot kap az evangélikus egyháztól, hogy minden erejét a gyermekek mentésére, otthonok kialakítására és szervezésére fordíthassa.
1944 karácsonyáig	32 otthonban szervezi meg a gyermekek elhelyezését és ellátását a svájci Vöröskereszt anyagi és erkölcsi támogatásával ismerős és felajánlott családi házakban.

A gyermeknevelő (1945–1950)

1945 tavaszán	a 32 otthonban árván maradt, legkülönbözőbb korú gyermekek számára a PAX gyermekotthont szervezi meg, és iskolát épít a Weiss Manfréd által felajánlott magánterületen.
1950. jan. 7.	A PAX otthonokat államosítják.

A szociális gondozó (1950–1961)

1950. jan. 7. – 1951. okt. 15 – segédlelkész a budavári, kelenföldi, majd a kőbányai gyülekezetben.
1951 okt. 15 – 1961 dec. – Szeretetotthonok szervezője az evangélikus egyházban; szervezője és vezetője a fogyatékos gyermekeket és öregeket gondozó pesthidegkúti szeretetotthonnak.

Szolgálat a határon túl (1961–1974)

1961. dec.	meglátogatja családját Svájcban, ott szívinfarktust kap, orvosai tanácsára ott marad.
1962	Hochfluh-Hasliberg kerületi papjaként vállal szolgálatot.
1972	megkapja a legmagasabb izraeli kitüntetést, az Igazak Yad Vashem érmét, fát ültethet Jeruzsálemben az Igazak Ligetében.
1969–1974	Interlaken der Oberhasli kerület papjaként szolgál haláláig.

11/3A

Sztehló Gábor élete

Ifjúkor és hivatás. A népfőiskola alapítása.

Sztehló Gábor 1909. szeptember 25-én született Budapesten, édesapja jónevű ügyvéd, édesanyja az igen jómódú svájci származású Haggemacher család lánya volt. Gábor harmadik gyermekként született, összesen hat gyermeket neveltek polgári jómódban. A Stehló család neve jól ismert az evangélikusok történelmében, ugyanis többen a felmenők közül papi hivatást töltöttek be.

A családot dicséri, hogy a jómód ellenére Gábor szociálisan érzékeny és segítőkész gyermek volt. Tanulmányait több budapesti iskolában, többek között a fasori gimnáziumban végezte, ahonnan életre szóló útravalóul sok érték mellett a cserkészéletet vitte. Az érettségire a soproni evangélikus lyceumban készült fel. A jogot végzett apa és nagypapa után meglepetés volt a fiú döntése: teológus lesz. Koren Emil segítségével idézzük fel önéletrajzát, amelyet a teológiai felvételhez adott be: „Hatodikos gimnazista koromban határoztam el, hogy a lelkészi pályára lépek. A következő nyáron többet érintkeztem egy negyedéves teológussal, ki igen nagy hatással volt rám.. . a vele való érintkezés folytán jött létre bennem a hivatásérzet és egy magasabb célért való küzdelemre tőle kaptam buzdítást. Hetvényi Lajos tanár úrtól még forróbban tanultam meg Hazámat szeretni. Ha Isten megsegít, legfőbb célomnak tartom a magyar népet, az egyszerű köznépet a jó létre vezetni a mostaniaknak a tudása is minden téren, még a gazdaság terén is igen kevés Azt tudom, hogy ha ezen a helyzeten segíteni akarok, rendkívül sok akadályt kell leküzdenem, de bízom Istenben és hiszem, hogy ő erőt ad nekem hozzá. ...”

A korai önéletrajzból már egy életre szóló program bontakozik ki, amelyet valóban áthatott a mély istenhit, hivatásérzet, elkötelezett segíteni akarás. Az életrajz egy-egy szakasza, mint kis láncszemek, egyik a másikba kapaszkodva, de szellemiségükben egységesen, láncként jelennek meg. Egyetemi éve alatt Stehló Gáborra élete pályáját meghatározó élmények hatottak, mindenek előtt egyéves finnországi tanulmányútja. A finn ébredési mozgalom (a XVIII. századi népmozgalom, amelynek célja a parasztság felemelkedése, tállalkozott az egyház szándékával, és sajátos intézményeket, a népfőiskolákat* hozta létre) és a népfőiskolákban szerzett tapasztalatai arra késztették, hogy itthon is meg kell kísérelni a népfőiskolák szervezését. 1937-ben már a nagytarcsai gyülekezet lelkészeként fogott hozzá a szervezéshez, és 1938-ban siker koronázta munkáját, megnyitotta kapuit az első, Tessedik Sámuelről¹ elnevezett evangélikus népfőiskola. Lényeges gondolata volt a népfőiskolának, hogy nem kiemelni kell a parasztfiatalokat környezetükből, hanem tudatos, felébredt gazdájává tenni őket. Figyelemre méltó a nevelés módszere is, mert ezekben az intézményekben nevelődött és nem nevelték a kis parasztfiút, leányt azzá, amivé tehetség és hivatása engedte.

1942-től kerületi lelkészként Stehló Gábor legfontosabb megbízatása a népfőiskolai mozgalom ébrentartása, ifjúsági konferenciák szervezése, vezetése lett.

¹ Tessedik Sámuel 1742-től 1820-ig élt, evangélikus pap volt Szarvason. Magyarországon és Németországban tanult. Egészségügyi, gazdasági felvilágosító tevékenységet kapcsolt egybe a papi hivatásával. Épített, fásított, gazdasági iskolát létesített, tanított és tanítást szervezett, gyógyított, termelt; beszédeit írásban dolgozta ki, ismeretszerzés céljából nagy utazásokat tett; tudósokkal, szakemberekkel levelezett, olvasott, történetet, önéletrajzot írt – ezen felül harcolt, mert harcolnia kellett, a tudatlanság, az irigység, a rossz szándék, a rágalom ellen. Kétszáz évvel előzte meg a korát.

Jegyzet

Részlet a magyarországi népfőiskolák történetéből

A népfőiskolák szülőhazája Dánia. Megalkotója, nevelési programjának megfogalmazója Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783–1872) dán evangélikus lelkész, költő, történész, népművelő volt. A népfőiskolák Dániából fokozatosan átterjedtek a közeli észak-európai országokba, Svédországba, Norvégia és Finnországba, majd később Hollandiába, Németországba, Franciaországba és az Egyesült Államokba.

Mielőtt a magyar népfőiskolai mozgalom kezdetéről szólnánk, meg kell említenünk azokat a magyar kísérleteket is, amelyek ugyan nem voltak népfőiskolák, de megvalósításukban sok hasonló vonást mutatnak. Így van szó Tessedik Sámuelről és báró Wesselényi Miklósról. Mindketten olyan haladó szellemiségű tanintézetet hoztak létre, mellyel a népet kívánták szellemileg, erkölcsileg és gazdaságilag felemelni.

A népfőiskola tényleges megvalósítására 1914-ben került sor Bajaszentivánon. Az 1920-as évek utáni időkhöz mintegy 70 népfőiskola működött az országban. A harmincas évek közepétől kezdődött a magyar népfőiskolai mozgalom leggazdagabb és legmaradandóbb periódusa.

A nagytarcsai evangélikus népfőiskola (alapító Sztehló Gábor) elindulása 1938. november 15-én fontos állomás volt a magyar népfőiskola történetében. Ez az intézmény Tessedik Sámuel nevét vette fel, azzal az elgondolással, hogy a Szarvason elkezdett munkát tekinti történelmi gyökerének, és az ott abbamaradt munkát kívánja folytatni a kor követelményeinek megfelelően. Részben országos gyűjtésből, de igen nagy részben a finnek adományaiból épültek fel az épületek. Nagytarcsa az első olyan intézmény, amelynek saját épületei voltak.

Az államilag támogatott és a népművelés által gondozott népfőiskolák is beletartoztak az 1948-ig terjedő időszak intézményhálózatába. Hosszú évekre hallgatás vette körül ezt a kérdést, és csak néhány cikk törte meg a csendet, majd az 1972-ben megjelent Népi írók bibliográfiája adta közre az 1931–1944 és az 1945–1948 közötti időkre vonatkozó irodalmat. Csak 1983-ban szerveztek újra országos találkozót, és lassan éledt a mozgalom az ország különböző tájain.

Részlet a Kis magyarországi népfőiskola történetéből
(http://www.nepfoiskola.hu/MNT_hu/magunkrol.html)

11/3B

Sztehló Gábor élete

A gyermekmentő

A háború előretörésével, a németek megszállása következtében országos szervező munkája lehetetlenné vált, új feladatkört kapott, kórházi lelkész lett. Szomorú, de igen tanulságos tapasztalatokkal gazdagodott. Amikor naponta kellett vigaszt nyújtania keresztény hitre tért, zsidó származású, végső elkeseredésükben öngyilkosságot megkísérlő embereknek. A cselekvés keretét a reformátusok kezdeményezésére létrejött Jó Pásztor egyesület adta, amely a keresztény vallású, zsidó származású gyerekeket, illetve a munkaszolgálatosok családját támogatta. Megbízatása a napi politikai realitásokkal való szembenézésre készítette Sztehlót, aki saját korabeli önmagát politikai szempontból „éretlen és naiv léleknek” nevezte.

A nyilasok hatalomra jutásával még ennek a legálisan működő szervezetnek is be kellett szüntetnie a működését. Sztehló Gábor előtt két út állt: vagy visszahúzódik és átvészeli a nehéz időket, vagy vállalja az üldözöttek támogatásával járó esetleges meghurcoltatást. A Jó Pásztor vezetőségében megérett a döntés: házat, lakást kell szerezni a megmentendő gyermekek számára. Az Isten kezében című könyvből jól ismerjük az első kudarcokat, a Hunyadi János utcai nyilasközpontból való kidobásukat, a Jó Pásztor illegalitásba kényszerülését. A megfenekleni látszó ügyet a véletlen, a sors, Isten tovább segítette.

Sztehló Gábor a Nemzetközi Vöröskereszt, személy szerint Friedrich von Born támogatásával gyermekmentő otthonokat hozott létre magántulajdonban lévő lakásokban, családi házakban. 1944 szeptembere és 1945 februárja között 32 otthonban 2000 személy, köztük több száz gyermek fordult meg, talált menedéket hosszabb, rövidebb ideig. Az otthonokban a társadalom szélső pólusai találkoztak: arisztokraták és proletárok, nagykereskedők és kispolgárok, illegális kommunisták és jobboldali mentalitásúak.

Itt is, mint élete későbbi szakaszában bármikor, Sztehló Gábor minden pártpolitikai, felekezeti elkötelezettség nélkül, a jézusi szeretet nevében mindenkin segített, aki rászorult. Neki és munkatársainak emberfeletti erőfeszítésébe került az otthonok ellátása, fenntartása. Az ostromlott Budapesten nem csekély személyes bátorság és lelemény kellett a mindennapi élelem beszerzéséhez és az otthonokba való eljuttatásához. A fizikai ellátáson túl gondjuk volt a lélek gondozása is. Az otthonokban rendszeres foglalkozásokat, játékokat vezettek, tanultak a gyerekekkel.

Zsidómentő tevékenységéért 1973-ban megkapta a Yad Vashem szervezet díját, az Igazak érmét.

Jegyzetek

Raoul Wallenberg

1912-ben született Svédországban, az egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb nagytőkés diplomata Wallenberg családban. Később nagyapja állást szerzett neki egy holland banknál a palesztinai Haifában. Itt került először kapcsolatba Németországból menekült zsidókkal. 1936-ban visszatért Svédországba, és nemzetközi kereskedelemmel kezdett foglalkozni.

1944-ben Stockholmban a Háborús Menekültek Tanácsa tervet dolgozott ki az európai zsidóság megmentésére. Az Egyesült Államok is kérte, hogy a svéd kormány járjon közben Magyarországon a zsidók ügyében.

A svédek elhatározták, hogy információszerzés és segítségnyújtás céljából Magyarországra küldenek valakit, és Raoul Wallenbergre esett a választás. A szervezet megbízását elvállalva Wallenberg 1944. július 9-én Budapestre érkezett, hogy a zsidók deportálását igyekezzen meggátolni, Svédország semlegességét kihasználva.

Wallenberg nem a hagyományos diplomáciai módszereket alkalmazta, hanem a vesztegetéstől a zsarolással való fenyegetésig szinte bármilyen lehetőséget megragadott, hogy életüket menthessen. A svéd követség munkatársai először megdöbbentek módszerein, később azonban, sikereit látva, teljes mértékben támogatták.

Több ezer ember életét személyesen mentette meg. A svéd nagykövetséget embermentő központtá alakította át. Az Újlipótvárosban úgynevezett *védett házakat* létesített, ahol mintegy 20 000 embert helyezett el, svéd állampolgárságot bizonyító hamis dokumentumokkal felszerelve. A gettókból és halálmenetekből is több ezer embert szabadított ki, sokszor a nyilasokkal és a német katonákkal is erélyesen szembeszállva, akik a szokatlanul magabiztos fellépésén meglepődve mindig meghátráltak. Budapest ostroma során, a harcok közepette is járta autójával a város utcáit, hogy a nyilasok kegyetlenkedéseit megakadályozza. Jelentős részben az ő tevékenysége és a német megszállókkal szembeni bátor fellépése révén 1944 végén több mint 100 000 budapesti menekült meg a biztos haláltól.

Halálának pontos helye és ideje ismeretlen. Van aki 1945-re, más 1947-re teszi, de élnek feltételezések arról is, hogy évekkal később halt meg valamelyik szovjet börtönben.

Schalkaházi Sára

1899. május 11-én született, Kassán. Tanulmányait szülővárosában végezte; tanítónői diplomát szerzett. Fiatalon éli át az I. világháborút, illetőleg annak következményeit.

A döntő fordulat 1927-ben következik be életében: ebben az évben ismerkedik meg a Slachta Margit által néhány évvel korábban alapított Szociális Testvérek Társaságával. 1929-ben jelentkezik a Társaság tagjai közé; egy évvel később leteszi első fogadalmát. 1934-ben visszahelyezik Kassára, de 1937-ben végleg elhagyja a várost, és Budapestre költözik azzal a céllal, hogy később innen Brazíliába mehessen missziós munkát végezni – erre azonban már soha nem kerül sor.

Budapesten szorgalmasan végzi szociális és társadalmi feladatait; 1943 őszén pedig előjárójának engedélyével és teljes titoktartással felajánlja életét. A második világháború legnehezebb utolsó hónapjaiban üldözött zsidók, nők és gyerekek százait rejtegette budapesti rendházában. Följelentették, majd a nyilasok az általa bújtatottakkal együtt a Duna-partra hajtották, és ott kivégezték 1944 decemberében, 45 éves korában. 1944. december 27-én szenvedett vértanúhalált: a nyilasok végezték ki a Szabadság-híd közelében, bár ha akarta volna, előzőleg elkerülhette volna a letartóztatást.

Schalkaházi Sárát 2006. szeptember 17. óta tisztelhetjük a boldogok sorában.

11/3C

Sztehló Gábor élete

A gyermeknevelő

Az ostrom után nem ért véget Sztehló munkája. A megmentettek otthonra, családra lettek, mindössze 20-30 gyerek maradt a Sztehló családdal. Számuk azonban egyre nőtt, a társadalom innen is, onnan is lökte ki magából az elárvult, csavargóvá lett gyermekeket. Jól ismert kép ez a Valahol Európában című filmből. Sztehló Gábor helyet keresett nekik, előbb Pasaréten, majd a Hűvösvölgyben, végül a Weiss és Mautner család Budakeszi úti nyaralótelepén találtak otthont. Igazi paradicsom volt a hétvillás, 30 holdas terület.

Az 1950. január 7-i államosításig itt működött a Pax Magyar Szociális Alapítvány néven bejegyzett gyermekotthon-hálózat. Ez összesen 100 fiú és 110 leány számára nyújtott a szó valódi értelmében otthont. „... minden igyekezetünkkel azon voltunk, hogy intézetünk kerülje az árvaház jelleget, és amennyire csak lehet, hasonlítson a családi otthonokhoz. Azt akartuk, hogy gyerekeink ne intézeti kötöttségben éljenek, hanem igazi anyahelyeteseknek érezzék gondozónőjüket, akit úgy vesznek körül, mint az anyát a családjá” – írta visszaemlékezésében Sztehló Gábor.

Sztehló Gábor a gyerekek életét leginkább megrázó tragédiát, a család, a szülők elvesztését akarta feledtetni, a hiányokat pótolni. Otthonai külsőségekben és szervezetében is a családi közösségekre épült. A családi villák, házak alkalmasak voltak elhelyezésük, berendezésük, természeti környezetük adottságainál fogva az otthonoszerű nevelésre. Egy-egy házat egy-egy anya, gondozó vezetett, és mint egy sokgyermekes családnak, minden gyereknek megvolt a maga feladata. Ez a családszerű nevelés szabályozta az otthon fegyelmét.

A családszerű nevelést a munkaiskola egészítette ki. Sztehló Gábor önálló általános iskolát is szervezett, hogy a kisebb gyerekek a telep területén tanulhassanak, és a gyerekeket a belső viszonyokat jobban megismerő, értő pedagógusok vezetésével tevékenykedjenek. Az intellektuális fejlődés mellett fontosnak tartották a kézügyesség fejlesztését is. Ezért egy-egy szakma elsajátítását tűzték ki célul. A fennmaradt adatok szerint szlőjd², cipész és lakatosműhely működött. A lányok babát készítettek és labdát varrtak.

A gyerekek fejlődését szolgáló sokoldalú tevékenységek másik színtere a gyermekközösség szervezete, a Gaudiopolisz, az Öröm városa volt. A gyermekköztársaság gondolata már az ostrom ideje alatt, az egyik pincében, a jövőről szóló álmódosások között megszületett. Ihletője a „Fiúk városa” című amerikai film (illetve a cserkész mozgalom) volt, amely leginkább a tíz éven felüli fiúkat nem hagyta nyugodni. Sztehló Gábor jó érzéssel látta meg az idősebb fiúk társadalommegújító, önállóságuknak teret engedő játékát, életkeretét. Az önkormányzat jelmondata – „munka nélkül nincs élet” – összekapcsolta a munkaiskolát a gyermekköztársasággal, amely fő szervezője, nyilvántartója volt a műhelyekben és azon kívül folyó munkának. A „GAPO” lakói gyermeki méltósággal, büszke öntudattal élhették meg, hogy polgárként a köztársaságuk és ezáltal saját életük gazdájává, felelős vezetőivé váltak.

² Kézügyességet fejlesztő tevékenység.

Jegyzet

Janusz Korczak

(eredeti nevén: Henrik Goldszmit) lengyel orvos, író, pedagógus volt, aki kezdő orvosként Varsó szegénynegyedének gyerekkórházában praktizált. Nyaranta nyári táborokban mint nevelő dolgozott. 1911-ben Varsóban létrehozta a zsidó árvaházat. (Dom Sierot) Itt nemcsak orvosként tevékenykedett, hanem az intézmény nevelési vezetője is volt, és az ő elképzelései alapján működött.

1918-ban megírta első alapvető pedagógiai művét „Hogyan kell egy gyereket szeretni” címmel. 1918-ban az ő irányításával megszületett a lengyel katolikus gyerekek árvaháza (Nasz Dom). Gyermekregényeket írt. 1926-ban létrehozta az első gyerekújságot, majd a lengyel rádióban rendszeresen jelentkezett gyerekeknek szóló adással.

Ő az első, aki a gyermeki jogokra felhívta a figyelmet. Pedagógiai nézetei „az aktív pedagógiához” és „az új pedagógiai iskolához állnak legközelebb Pestalozzi, Montessori, Decroly, Makarenko mellett.

A demokráciatanítás kiemelkedő alakja volt, aki megszervezte „A gyerekköztársaságot”. Tanított az egyetemen és a pedagógiai főiskolán. 1940-ben a zsidó árvaház lakói a varsói gettóba kerültek. A Gestapo börtöne után Korczak is a gettóba ment és irányította, szervezte a gyerektársadalom életét. 1942-ben Treblinkába deportálták a gyerekeket Korczakkal együtt, és itt pusztultak el mindnyájan.

Ma Európában Korczak társaságok működnek, Izraelben, Németországban iskola is. A New York-i konvenció Janusz Korczak munkássága nélkül nem született volna meg.

(<http://www.korczak.iweb.hu/>)

11/3D

Sztehló Gábor élete

A szociális gondozó

Mindössze öt év állt rendelkezésre Sztehló Gábornak, hogy pedagógiai elképzeléseit a gyakorlatban megvalósítsa. Eredeti értékei ellenére az általa alapított gyermekotthon sem kerülhette el az államosítást. Sztehló Gábor fájó szívvel mondott búcsút és talált megnyugvást az egyház keretei között segédlelkészként. Tudunk róla, hogy a kitelepítetteket támogatta élelmiszerral, gyógyszerrel.

Az 1950-es évek elején a pártállam egyezményt kötött minden felekezettel, amely határozottan kijelölte az egyházak működési területét. A templom falain belüli tevékenység mellett egy kitörési pont maradt: a szociális munka. Másfél éves segédlelkészi tevékenység után Sztehló Gábor felismerte a neki való munka lehetőségét: a rászorultak, kiszolgáltatottak, mellőzöttek felkarolását. Bonyhádön a hatóságokkal szerződve az evangélikus árvaházban 10 súlyosan fogyatékos gyermek gondozását, ellátását vállalta el. Ezzel kezdetét vette egy majd tízéves szociális gondozómunka. Hamarosan Budapesten az evangélikus egyház felszabaduló épületeiben a Vörös hadsereg útján sérült gyermekeknek hozott létre otthont, majd a Modori úton, az Ördögárok 9. alatt, valamint Piliscsabán szervezte meg fogyatékos gyermekek, illetve idősek otthonát, ellátását.

Ismét szervezhetett, mozgósíthatott, a diakóniai szolgálatot, vagy másként szeretetszolgálatot teremtette meg. Az intézmények pusztá létének megteremtése is nagyon ötletes, gondos szervezőmunkát igényelt. Adományokat gyűjtött, előadásokon mutatta be munkájukat, lelkesítésszolgálatok keresztül a finn kapcsolatokat is mozgósította. Így tudta a működés feltételeit megteremtetni. (Később az állami hozzájárulást is kiérdemelte.) Intézményeiben családias légkört igyekezett teremteni. Úgy csoportosította szobákba az ellátottakat, hogy korban, betegségfokozatban több szinten állók kerüljenek össze, akik egymást is tudták támogatni. Így a kiszolgáltatottak is megélhették azt a tudatot, hogy másoknak tudnak segíteni. Munkaterápiát is szervezett az arra alkalmasak részére, s erre külön gyógypedagógust alkalmazott.

Természetesen a súlyos fogyatékkal élőket, ágyhoz kötötteket külön helyezte el, állandó ápolónői felügyelettel. Lelemény kellett a gondozói hálózat megszervezéséhez, hiszen a jószándék mellett komoly szakmai felkészültség is kellett. Meggyőződése volt, hogy a sérült gyermekek is lehetnek boldog emberek. A Sztehló Gábor munkáját segítő alkalmazottak könnyen szerveződtek, pedig az állami intézményekhez képest keveset tudtak fizetni. A légkör vonzotta a segíteni akarókat. A szakképzésük megoldását nehezítette, hogy a gyógypedagógiai szakra nem vették fel az egyházból jelentkezőket. Sztehló Gábor megkereste Bárczy Gusztávot³, a Gyógypedagógiai főiskola igazgatóját, aki lecke-könyv nélkül, szó szerint vendéghallgatóként befogadta a jelentkezőket. Szaktudást kaphattak, de bizonyítványt nem. Kitűnő szakemberek képződtek így. Bárczy Gusztáv többször is járt a Sztehló-otthonokban, személyes tanácsaival segítve a munkát. Sztehló Gábor működése alatt 16 ilyen intézménye volt az evangélikus egyháznak. Több, mint bármelyik történelmi egyháznak hazánkban.

³ **Bárczi Gusztáv** gyógypedagógus, orvos. Munkásságát az értelmi fogyatékosok és nagyothallók gyógyító nevelésének, illetve a gyógypedagógus-képzésnek szentelte. Ő fektette le a gyógypedagógia elméleti alapjait, leírta az agykérgi eredetű süketnémaság (surdomutitas corticalis) kórképét, s a kezelésére kidolgozott gyógypedagógiai, hallásnevelési eljárása világszerte ismertté tette szakmai körökben. Munkásságáért 1953-ban Kossuth-díjjal tüntették ki.

11/3E

Sztehló Gábor élete

Öregkora, halála és emlékezete

Családja 1956-ban Svájcba költözött, Sztehló hú maradt gondozottjaihoz, itthon maradt. 1961-ben meglátogatta családját. A megfeszített munka, majd az utazás, viszontlátás izgalma előidézője lehetett szívinfarktusának, mely hosszabb időre ágyba döntötte. Felépülése alatt lejárt az útlevele, és orvosai tanácsára családjával maradt.

Lelkeszi munkát végzett, és nyaralást, pihenést szervezett az özvegy papnéknak, mellőzött lelkészeknek. 1973-ban megkapta a Yad Vashem* szervezet díját, az Igazak érmét. A faültetésre már nem tudott vállalkozni. (Halála 10. évfordulóján 1984-ben, fia ültette el a hosszú életű kis japán fenyőt a Jeruzsálemi Igazak kertjében.)

Távol hazájától, kényszerű emigrációjában, Svájcban halt meg 1974-ben. Svájc állama Nobel-békedíjra** terjesztette fel.

A rendszerváltozás pillanatában, 1990 őszén a Sztehló Gábor által mentett és nevelt „gyermek” szokott évi találkozójuk alkalmával elhatározták, hogy létrehozzák a „Sztehló Gábor Gyermek- és Ifjúságsegítő Alapítványt. Céljuk az volt, hogy az ő szellemében segítsék a bajban lévő gyermekeket, fiatalokat nehéz élethelyzeteikben, elsősorban önálló életkezdésükben. Célul tűzték ki továbbá a gyermekeket nevelő intézetek alkalmi, célzott megsegítését, valamint Sztehló Gábor emlékének ápolását, tevékenységének tudományos feldolgozását és népszerűsítését.⁴

Jegyzetek

*Az 1953-ban alapított **Jad Vasem**, angolos írásmóddal Yad Vashem (emlékjel, tkp. „kéz és név” héberül, l. Jezsajás 56:5) intézménye a Holokauszt Áldozatainak és Hőseinek Izraeli Emlékhatósága; helye a jeruzsálemi „Har Hazikaron”-on (Emlékhegyen) elterülő többhektáros komplexum. Magyar vonatkozása a „Világ Igazai fasor”, amelyben 1956 óta tiszteli meg a Jad Vasem azokat a nem zsidó embereket, köztük magyarokat bajorokat, lengyeleket és olaszokat, akik életük kockáztatásával mentettek zsidókat a holokauszt alatt. Minden Világ Igaza ültet (vagy számára ültetnek) egy örökzöld fát Jad Vasemben, ami a nevét viseli, ezzel jelképezve, hogy „aki egy embert ment meg, egy egész világot ment meg”.

A Nobel-békedíj egyike az öt Nobel-díjnak, melyeket a svéd iparmágnás és feltaláló, Alfred Nobel hagyatéka révén osztanak ki. Alfred Nobel szándéka szerint a díjazott „legyen az a személy, aki a legtöbbet vagy a legkimagaslóbban tette a nemzetek barátságáért, a fegyveres erők csökkentéséért vagy megszüntetéséért, vagy békekongresszusok tartásáért és előkészítéséért.”

⁴ Az alapítvány aktuális tevékenységéről honlapjáról lehet tájékozódni: <http://www.Sztehló-gabor-alapitvany.hu>

11/4A

Sztehló Gábor élete

Csoportos feladatlap

Válasszatok csoportvezetőt magatok közül, aki az alábbi leírás alapján irányítja majd a csoport munkáját ezen az órán!

Egyéni feladatok (időtartam: 5 perc)

Osszátok el egymás között a következő kérdéseket és feladatokat. Ha a csoportban a feladatok számánál kevesebb tanuló van, egy csoporttag több feladatot is kaphat.

1. Mi motiválta Sztehló Gábor hivatásválasztását?
2. Hogyan fogalmazta meg életcélját? Húzd alá az erre vonatkozó szövegrészt!
3. Hol és milyen céllal alapított népőiskolát?
4. Húzd alá a népőiskola célját megfogalmazó szövegrészt!
5. Mi jellemezte a népőiskolák nevelési módszerét?

Csoportfeladatok (10 perc)

- A kérdések sorrendjében hallgassátok meg a válaszokat. Ha szükséges, módosítsátok, egészítsétek ki ezeket!
- Válasszatok jegyzőt, aki írásban rögzíti az egyeztetett megoldásokat!

Tájékozódás a többi csoportoknál (10 perc)

- A csoport két tagja látogasson el a többi csoporthoz, és gyűjtsön információkat Sztehló Gáborról. Az egyikük kérdezzen, a másikuk jegyzeteljen.
- A csoport helyben maradt tagjai tájékoztassák a többi csoportból hozzájuk érkező kérdezőket.

Az információk feldolgozása (10 perc)

- A visszaérkező csoporttagok számoljanak be a tapasztalataikról!
- Az információk alapján jellemezzétek röviden írásban Sztehló Gábort!
- A szóvivő olvassa fel a jellemzést a többieknek!

11/4B

Sztehló Gábor élete

Csoportos feladatlap

Válasszatok csoportvezetőt magatok közül, aki az alábbi leírás alapján irányítja majd a csoport munkáját ezen az órán!

Egyéni feladatok (időtartam: 5 perc)

Osszátok el egymás között a következő kérdéseket és feladatokat! Ha a csoportban a feladatok számánál kevesebb tanuló van, egy csoporttag több feladatot is kaphat.

1. Milyen döntés elé került Sztehló a fasiszálódó Magyarországon? Hogyan döntött? Vajon miért döntött így?
2. Hogyan segített az üldözötteken? Kik voltak az üldözöttek csoportjában?
3. Milyen kockázatot vállalt a tettével?
4. Wallenberg is üldözötteket mentett Magyarországon. Miben hasonlít és miben különbözik az ő alakja és tevékenysége Sztehlóétól?
5. Ki volt Schalkaházi Sára? Mennyiben hasonló az ő tevékenysége Sztehlóéhoz?

Csoportfeladatok (10 perc)

- A kérdések sorrendjében hallgassátok meg a válaszokat! Ha szükséges, módosítsátok, egészítsétek ki ezeket!
- Válasszatok jegyzőt, aki írásban rögzíti az egyeztetett megoldásokat!

Tájékozódás a többi csoportoknál (10 perc)

- A csoport két tagja látogasson el a többi csoporthoz, és gyűjtsön információkat Sztehló Gáborról! Az egyikük kérdezzen, a másikuk jegyzeteljen!
- A csoport helyben maradt tagjai tájékoztassák a többi csoportból hozzájuk érkező kérdezőket!

Az információk feldolgozása (10 perc)

- A visszaérkező csoporttagok számoljanak be a tapasztalataikról!
- Az információk alapján jellemezzétek röviden írásban Sztehló Gábort!
- A szóvivő olvassa fel a jellemzést a többieknek!

11/4C

Sztehló Gábor élete

Csoportos feladatlap

Válasszatok csoportvezetőt magatok közül, aki az alábbi leírás alapján irányítja majd a csoport munkáját ezen az órán!

Egyéni feladatok (időtartam: 5 perc)

Osszatok el egymás között a következő kérdéseket és feladatokat! Ha a csoportban a feladatok számánál kevesebb tanuló van, egy csoporttag több feladatot is kaphat.

1. Mit tett Stehló Gábor a háborúban elárvult gyerekekért? Vajon mi ösztönözte őt erre a cselekedetre? Mit jelentett vajon e gyerekek számára az ő tevékenysége? (Idézd fel a filmből szerzett információkat!)
2. Hogyan fogalmazta meg Stehló a gyermekotthonra vonatkozó célkitűzéseket? Húzd alá és értelmezd a megfelelő szövegekörnyezetet!
3. Milyen volt az élet a gyermekotthonban? Idézz fel olyan filmrészleteket, amelyek a PAX gyermekotthon filozófiáját tükrözik!
4. Mi volt a Gaudopolisz, és milyen tevékenység folyt ott?
5. Ki volt Jan Korczak? Milyen hasonlóságokat és különbségeket találtok ő és Stehló Gábor személyében, tevékenységében?

Csoportfeladatok (10 perc)

- A kérdések sorrendjében hallgassátok meg a válaszokat! Ha szükséges, módosítsátok, egészítsétek ki ezeket!
- Válasszatok jegyzőt, aki írásban rögzíti az egyeztetett megoldásokat!

Tájékozódás a többi csoportoknál (10 perc)

- A csoport két tagja látogasson el a többi csoporthoz, és gyűjtsön információkat Stehló Gáborról. Az egyikük kérdezzen, a másikuk jegyzeteljen.
- A csoport helyben maradt tagjai tájékoztassák a többi csoportból hozzájuk érkező kérdezőket!

Az információk feldolgozása (10 perc)

- A visszaérkező csoporttagok számoljanak be a tapasztalataikról!
- Az információk alapján jellemezzétek röviden írásban Stehló Gábort!
- A szóvivő olvassa fel a jellemzést a többieknek!

11/4D

Sztehló Gábor élete

Csoportos feladatlap

Válasszatok csoportvezetőt magatok közül, aki az alábbi leírás alapján irányítja majd a csoport munkáját ezen az órán!

Egyéni feladatok (időtartam: 5 perc)

Osszátok el egymás között a következő kérdéseket és feladatokat! Ha a csoportban a feladatok számánál kevesebb tanuló van, egy csoporttag több feladatot is kaphat.

1. Miért nem folytathatta Sztehló a fordulat éve után a korábbi tevékenységét? Vajon mit érezhetett, amikor államosították a háborúban elárvult, kallódó gyerekek számára alapított gyermekotthont? (Képzeljétek el, hogy a film zenésze által létrehozott otthon kerül ilyen sorsra!)
2. Milyen lehetőséget talált a problémákkal küszködő emberek támogatására? Kiknek és hogyan segített?
3. Mi gátolta a fogyatékkal élők segítségét, és hogyan sikerült Sztehlónak áthidalnia a nehézségeket?
4. Milyen szellemiség uralkodott az ő tevékenysége révén létrejött intézményekben?
5. Vajon mi ösztönözte Sztehlót arra, hogy minden nehézség és akadályoztatás ellenére lankadatlanul folytassa, sőt többször is újra kezdje a mindenkori rászorulóknak segítségét?

Csoportfeladatok (10 perc)

- A kérdések sorrendjében hallgassátok meg a válaszokat! Ha szükséges, módosítsátok, egészítsétek ki ezeket!
- Válasszatok jegyzőt, aki írásban rögzíti az egyeztetett megoldásokat!

Tájékozódás a többi csoportoknál (10 perc)

- A csoport két tagja látogasson el a többi csoporthoz, és gyűjtsön információkat Sztehló Gáborról! Az egyikük kérdezzen, a másikuk jegyzeteljen!
- A csoport helyben maradt tagjai tájékoztassák a többi csoportból hozzájuk érkező kérdezőket!

Az információk feldolgozása (10 perc)

- A visszaérkező csoporttagok számoljanak be a tapasztalataikról!
- Az információk alapján jellemezzétek röviden írásban Sztehló Gábort!
- A szóvivő olvassa fel a jellemzést a többieknek!

11/4E

Sztehló Gábor élete

Csoportos feladatlap

Válasszatok csoportvezetőt magatok közül, aki az alábbi leírás alapján irányítja majd a csoport munkáját ezen az órán!

Egyéni feladatok (időtartam: 5 perc)

Osszatok el egymás között a következő kérdéseket és feladatokat! Ha a csoportban a feladatok számánál kevesebb tanuló van, egy csoporttag több feladatot is kaphat.

1. Miért kényszerült Sztehló végül emigrációba? Mit érezhetett, amikor el kellett hagynia a gondozottait?
2. Hogyan tette magát hasznossá új hazájában?
3. Miért kapta meg a Világ Igaza kitüntetését?
4. Vajon miért jelölte Svájc Nobel-békedíjra?
5. Hogyan él tovább az emlékezete Magyarországon?

Csoportfeladatok (10 perc)

- A kérdések sorrendjében hallgassátok meg a válaszokat! Ha szükséges, módosítsátok, egészítsétek ki ezeket!
- Válasszatok jegyzőt, aki írásban rögzíti az egyeztetett megoldásokat!

Tájékozódás a többi csoportoknál (10 perc)

- A csoport két tagja látogasson el a többi csoporthoz, és gyűjtsön információkat Sztehló Gáborról! Az egyikük kérdezzen, a másikuk jegyzeteljen!
- A csoport helyben maradt tagjai tájékoztassák a többi csoportból hozzájuk érkező kérdezőket!

Az információk feldolgozása (10 perc)

- A visszaérkező csoporttagok számoljanak be a tapasztalataikról!
- Az információk alapján jellemezzétek röviden írásban Sztehló Gábort!
- A szóvivő olvassa fel a jellemzést a többieknek!

11/5A

Emlékfoszlányok

Szemtanúk visszaemlékezéseiből

I.

1944 nyarára az elhagyott gyermekek száma oly magas lett, hogy a gyermekotthonok létrehozása égetően szükségessé vált, ezért Sztehló a munkatársaival együtt döntő lépésre szánta el magát. Védeneci érdekében Baký Lászlóhoz és Endre Lászlóhoz fordultak segítségért. Mindketten a Nyilaskeresztes Párt és a zsidóüldözés hírhedt alakjai. Abszurd drámába illő jelenet az, amikor Sztehlót és munkatársát, Kádár Imrét behívják a Hunyadi utcai nyilas központba. A két pap teljes politikai tudatlansággal és szent együgyűséggel terjeszti elő kérését: a magukra maradt zsidó gyermekek számára kívánnak a zárolt zsidó villákból kiutaltatni, s ezekben a házakban menekült és árva gyermekek részére otthont adni.

A nyilasok azonnali internálással fenyegették meg Sztehlókat. (95. o.)

Budán ekkor már korlátlan hatalommal uralkodott Endre László... Legutoljára 1944 decemberében üzent egyszer nékem két kis zsidó fiún keresztül, amikor a Városmajorban akarta egyik otthonomat szétrobbantani. Az üzenete ez volt: „Mondjátok meg annak a lutheránus papnak, hogy jól ismerem. Hagyjon fel a zsidók mentésével, mert széttöröm rajta a lovaglós-toromat.” ... A razzia előtt két-három munkatársammal még egyszer végigjártuk a budai otthonokat, megpróbáltuk átfésülni az ottani adatokat és feljegyzéseket. Újraírt iskolai bizonyítványokkal, keresztlevelekkel próbálkoztunk. (22. o.)

II.

Sztehló Gábor nagyon derűs volt, a kövéresebb emberek derűje volt benne nagyon, nagyon. Sose reprezentált, hogy ő a nagy. Nagyon közvetlen volt, de tudott kemény is lenni. Határozott. Nem volt egy szent, nem volt egy angyal, mondhatnám egy robosztus ember volt, felvidéki ősökkel, sose éreztem, hogy szent lenne, csak azt éreztem, hogy egy olyan ember, ... aki azt csinálja, ami a kötelessége, de a kötelessége összefügg a hitével. ...olyan ember volt, aki soha rosszat nem tett volna, aki ha kellett segíteni, segített, minden akadályon keresztül. (34. o.)

Azt mondta nekem... hogy akit támadnak, akit üldöznek, ő azok mellé áll. Legyen akár zsidó, akár arisztokrata, akár horthysta tiszt, ő mindig amellé fog állni, akit üldöznek. Azzal sohasem törődött, hogy vele mi történik vagy a családjával. (26. o.)

A nagytiszteletű úr elemében volt a háború alatt. Egész nap járt-kelt. A legtöbb ember, aki Sztehlóval találkozott, nem tudott vele szemben hívős lenni. Vagy azonnal megutálta, mert mindig mást csinált, mint a többi. Voltak olyanok is, akik félték tőle, mert mindig váratlan dolgokat csinált, azt, amit helyesnek tartott. Nem helyeselték a felettesei sem, amiket csinált, mert túl veszélyesnek tartották, úgy látták, hogy az egyházra rossz fényt vet. Másokat meg egyszeriben úgy meg tudott fogni, hogy azonnal azt érezték, hogy itt minden úgy van rendjén, ahogy a nagytiszteletű úr mondja, mert az a jó. Nagyon jó, biztonságot sugárzó ember volt, de valamelyest hirtelen is volt... csak a gyerekekért harcolva csapott az asztalra. (27. o.)

... vigyázott például arra, amikor tartotta a vasárnapi beszélgetéseket ott a pincében, hogy ne akarjon senkit vallásossá tenni. Azt mondta, neki az a feladata, hogy mindenkin segítsen, hogy a veszélyekben velünk legyen. (28. o.)

11/5B

Emlékfoszlányok

Szemtanúk visszaemlékezéseiből

III.

Már három napja folyt az orosz támadás azon a frontszakaszon. Tegnapelőtt óta a negyvenöt gyerek és a tizenöt felnőtt a szűk kis kazánházban szorongott, részben a kokszon kuporogva, részben az előtérben szorongva. A ház azóta állandó tűz alatt volt. Ma este senkiföldje lett, a németek visszavonultak, az oroszok nem jöttek előbbre, és tűzszünet állott be... Hova menjenek? Hogy szállítsák el azt a sok gyereket?...Ha tudunk valahol helyet, akkor a német katonák segítenek a gyerekeket elszállítani...

Alig egy félóra múlva érkezik az első csoport. Amikor ajtót nyitok, bizony elnevettem magam, amint az első katonát megpillantottam, nyakában egy kifejezetten zsidó kinézésű kisgyerekekkel, aki fázós kezét a katona nyakába mélyesztve melegíti. A jól megtermett SS-legény pedig komoly arccal veszi le válláról a kicsit, ölébe helyezve adja át nekem. (44. o.)

Reggel, mikor felkeltünk, kicsit lőttek. Reggelire feketekávé t kaptunk vajas kenyérral. A villa, amelyben lakunk, X.Y. gróf villája, ki elmenekült. A kis fiatalúrnak a Demeter nevű magántanárja azonban itt van, és nagyon unatkozik, mert minket tanított délelőtt: tanultunk is, játszottunk is nála. Tízórait is kaptunk: száraz kenyeret. Ebédre paradicsomos káposzta volt 2 krumplival és kenyérral. Utána még négy szem cseresznyebefőttet kaptunk egy szem mo-gyoróval. Délután szakadatlanul lőttek aknavetőből, gránátvetőből, páncéltörő ágyúból, géppuskából, golyószóróból, géppisztolyból, puskából és pisztolyból. Estére elhallgattak. (53. o.)

IV.

Amikor teljesen lent voltunk a pincében, már vízért se tudtunk kimenni, csak havat hoztunk be, azzal mosakodtunk úgy ahogy, és sötét volt, nagyon sötét a pincében, mert csak azok a kicsi mécsesek világítottak, nagyon fontos volt, hogy a nagytiszteletű úr foglalkozzon velünk. Őnélküle nem ért volna az egész semmit. Ő úgy tudott velünk beszélni, hogy biztosságot adott, elvette annak a reménytelenségét, ahogy napokig csak lent voltunk a pincében. Jó hangulat volt. Sokat nevettünk... (73. o.)

Mesélt, mi lesz velünk a háború után, amikor innen kiszabadulunk. Tátott szájjal hallgattuk, hogy mesélt a Fiúk városáról. Volt egy amerikai film, abban az történet, hogy egy városban sok az árva gyerek, elhagyatottan élnek. Egy tanár összeszedte őket, egy közösséget hozott létre, szerzett nekik házakat, barakkokat inkább. A gyerekek önmagukat vezették, hogy ne mondjam, kormányozták. A nagy tiszteletű úr azt mondta, hogy nálunk meg úgy lesz, hogy csinálunk egy gyerekparlamentet meg egy kormányt, és lesz ilyen meg olyan miniszter is, és mi fogjuk magunkat irányítani, meg gazdálkodni. Erről beszélgettünk, terveztünk, és ettől mindenki valahogy teljesen megváltozott. Megszűnt az a nyomás, ami egy ilyen pincében van. Elképzeltük mi is, tippetek adtunk, hogy fogjuk csinálni, tanulás is hogy lesz, meg hogy ott dolgozni is fogunk, megtanulunk szakmákat. (73. o.)

(Forrás: Miklya Luzsányi Mónika: *Hogy véget érjen a sötétség*. Dokumentumok Sztehló Gábor lel-kész gyermekmentő munkájáról a II. világháború idején. Harmat Kiadó, Budapest, 2003.

11/6

Sztehló Gábor társai

Feladatkártyák

A

Mi az a **Yad Vasem**?
Kiket nevezünk a Világ Igazainak?
Miért kapta meg ezt a kitüntetést Sztehló Gábort?
Kiket ismertek még, akik bekerültek a Világ Igazai közé?

B

Ki volt **Raoul Wallenberg**?
Mit tett a magyarországi zsidók érdekében?
Miben hasonlít és miben különbözik életútja Sztehló Gáborétól?

C

Ki volt **Schalkaházi Sára**?
Miért avatták boldoggá?
Miben hasonlít az életútja Sztehló Gáboréra?

D

Ki volt **Janusz Korczak**?
Milyen pontokon emlékeztet a tevékenysége Sztehló Gáboréra?

